ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 4 ΙΟΥΛΙΟΥ 2008
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ :
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Α. Βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ποίησης του Ρίτσου είναι η θεατρικότητα, ο λυρισμός και η χρήση αντιθέσεων.
Η Σονάτα του Σεληνόφωτος έχει στοιχεία θεατρικού έργου, όπως είναι
α) ένας σκηνοθετικός πρόλογος, πρόλογος με σκηνοθετικές οδηγίες, σε πεζό λόγο, στον οποίο ο ποιητής ορίζει το χρόνο και τον τόπο, παρουσιάζει τα πρόσωπα και υποβάλλει την ατμόσφαιρα του ποιήματος.(«Ανοιξιάτικο βράδι. Μεγάλο δωμάτιο… Λοιπόν, η Γυναίκα με τα Μαύρα μιλάει στο Νέο:»),
β) ο πρωταγωνιστής (μια ηλικιωμένη γυναίκα) και ένα βουβό πρόσωπο (ένας νέος), και οι δύο παρουσιάζονται ανώνυμοι.
Λυρικά στοιχεία, που εξωτερικεύουν τον εσωτερικό κόσμο του λογοτέχνη, τις σκέψεις, τις απόψεις και τα συναισθήματά του, μπορεί να θεωρηθούν τα εξής:
α) η εικόνα που περιγράφεται στους στίχους 20 και εξής με τον ανοιξιάτικο αέρα να φυσάει και οι δύο πρωταγωνιστές πάνω στο ύψωμα, καθώς μεταφέρει τον αναγνώστη στον κόσμο της φαντασίας και του ονείρου,
β) η χρήση επιθέτων: ανοιξιάτικος αέρας, δυνατών φτερών, κρουστό το λαιμό σου, γαλάζιου αέρα, ρωμαλέα νεύρα κ.α.
Τέλος, δυνατές αντιθέσεις που μπορούμε (ενδεικτικά) να εντοπίσουμε στο απόσπασμα είναι
α) τσιμεντένια - αέρινη, θετική - μεταφυσική(στίχοι13 και 15),
β) στους στίχους 6 - 9, όπου η ενότητα αυτή κινείται αντιθετικά με την πρώτη ως προς τις ιδιότητες του φεγγαριού. Ενώ στην πρώτη ενότητα (στίχοι 15) γίνεται λόγος για τις θετικές ιδιότητες του φεγγαριού στα πρόσωπα και παρουσιάζεται καλό, δηλαδή ευεργετικό, στη δεύτερη δίνεται η αρνητική επενέργειά του στο εσωτερικό του σπιτιού, καθώς δημιουργεί εφιαλτικές παραστάσεις («μεγαλώνουν οι σκιές μες στο σπίτι, αόρατα χέρια τραβούν τις κουρτίνες»).

Β.1. Με τις εικόνες αυτές υποβάλλεται ο τρόμος και το μυστήριο, τα κυρίαρχα στοιχεία του κλίματος που επικρατεί στο εσωτερικό του παλιού σπιτιού. Στην εφιαλτική αυτή ατμόσφαιρα προσθέτει έναν καταθλιπτικό τόνο το πιάνο, στοιχείο φθοράς, εγκατάλειψης και απουσίας ζωής. Το πιάνο ως μουσικό όργανο είναι προορισμένο να προσφέρει ευχάριστους ήχους, κέφι, χαρά, αισθητική απόλαυση. Όμως τώρα μετατρέπεται σε σύμβολο φθοράς, τρόμου και θανάτου. Βουβό και σκονισμένο, γίνεται φορέας υποκειμενικών συναισθημάτων, ενώ ακουμπάνε στη σκόνη του δάχτυλα φαντασμάτων, αντί να παίζουν στα πλήκτρα του όμορφα δάχτυλα ζωντανών ανθρώπων.

Τα στοιχεία φθοράς και κατ' επέκταση και του θανάτου συνεχίζουν στους στίχους 37 - 44, με εικόνες δυνατές. Ο στίχος 37 με τα ρήματα στοίχειωσε και με διώχνει, που έχουν ως υποκείμενο το σπίτι, μας προϊδεάζει ως προς το περιεχόμενο της ενότητας. Το θέμα επικεντρώνεται καθαυτό στα στοιχεία της φθοράς και του θανάτου, που είναι έκδηλα στο παλιό σπίτι, στην ως τώρα ζωή της γυναίκας. Φορείς της φθοράς αυτής γίνονται τα οικεία, τα καθημερινά, τα αγαπημένα πράγματα, με τα οποία έχει ταυτιστεί η ζωή της. Πράγματα που είναι προορισμένα να κάνουν το σπίτι ένα ζεστό καταφύγιο, τώρα μετατρέπονται σε στοιχειά, που λειτουργούν ως αρνητικοί πόλοι και απωθούν.

ΧΙΟΤΙΚΟΣ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ

Έτσι το σπίτι, από χώρος γεμάτος θαλπωρή, που βασικός του ρόλος είναι να έλκει τους ανθρώπους, γίνεται ένας χώρος που διώχνει. Και αυτό συμβαίνει γιατί ο χρόνος έχει επιδράσει τόσο καταλυτικά πάνω του, ώστε καθετί που υπάρχει μέσα σε αυτό να θυμίζει φθορά και θάνατο. Τέτοιες εικόνες είναι τα καρφιά που ξεκολλάνε, με αποτέλεσμα τα κάδρα να πέφτουν, σαν να βουτάνε στο κενό. Άλλη μια τέτοια εικόνα φθοράς είναι οι σουβάδες που πέφτουν αθόρυβα, που απεικονίζει τη ζωή που ρημάζει και αισθητοποιεί το κλίμα της κατάρρευσης. Λέξεις που εκφράζουν ή συμβολίζουν τη φθορά είναι πολλές, κυρίως επίθετα, αλλά και ρήματα και ουσιαστικά: στοίχειωσε, διώχνει, έχει παλιώσει, ξεκολλάνε, ρίχνονται, βουτάνε, κενό, πέφτουν, σκοτεινό, τριμμένο, σιωπής, παλιά ξεκοιλιασμένη.

Όλα λοιπόν τα καθημερινά και ασήμαντα πράγματα γίνονται σύμβολα που σημασιοδοτούν την αλλοίωση και τη φθορά των πάντων από το χρόνο. Η εφιαλτική τους μορφή κάνει αβάσταχτη τη συνύπαρξή μας με αυτά και γι' αυτό επιβάλλεται να εγκαταλειφθεί ο διαβρωτικός αυτός χώρος, ώστε να επαναπροσδιοριστούν οι στόχοι και οι αξίες της ζωής, να διαγραφεί το θλιβερό παρελθόν και να αναζητηθεί ένα ελπιδοφόρο μέλλον.

Β.2. Κυρίαρχο σύμβολο του αποσπάσματος αποτελεί το φεγγάρι, το οποίο ως σύμβολο επαναλαμβάνεται στο ποιητικό κείμενο, με διαφορετικό τρόπο. Ο ποιητής χρησιμοποιεί άλλοτε τη λέξη φεγγάρι, με άμεση παρουσία του φεγγαριού, και άλλοτε τις σχετικές λέξεις σεληνόφως και φεγγαρόφωτο, ως έμμεση αναφορά στο φεγγάρι. Είτε έτσι είτε αλλιώς ξεδιπλώνει την ψυχική διάθεση της ηρωίδας του και διαμορφώνει την ποιητική ατμόσφαιρα που εξυπηρετεί την ανάγκη της σύνθεσής του. Το φεγγάρι αποτελεί το σκηνοθετικό φόντο του θεατρικού μονολόγου: όλα όσα διαδραματίζονται γίνονται κάτω από ένα αμείλικτο φεγγαρόφωτο. Πέρα από τη σκηνική δράση του παρόντος, το ίδιο το μοτίβο είναι παρόν στις αναπολήσεις της ηρωίδας και στις φανταστικές εικόνες που δημιουργεί, στις παραισθήσεις της. Στη συνέχεια αξιοποιείται το φεγγαρόφωτο, για να τονιστεί η εικόνα της πολιτείας με τη μεταφορική φράση «ασβεστωμένη με φεγγαρόφωτο», ενώ στο στίχο 43 «μια λουρίδα φεγγάρι» κάνει αισθητή την παρουσία της στο εσωτερικό του σπιτιού, για να τονίσει ένα σύμβολο φθοράς, την ξεκοιλιασμένη πολυθρόνα.

Και η πρωταγωνίστρια αποτελεί όμως σύμβολο. Πίσω από την ηρωίδα του ποιήματος ανακαλύπτουμε τη γυναίκα που την έχει καταβάλει ο μόχθος της ζωής, που ζει μέσα σε συμβιβασμούς, που είναι μόνη, έστω και αν είναι ζει ανάμεσα σε άλλους. Συμβολίζεται λοιπόν η γυναίκα, που της έχουν καταπνίξει την ελευθερία, που αφήνει τα γεγονότα να την παρασέρνουν στο ρυθμό τους και που ζει για τους άλλους έχοντας απαρνηθεί στις υποχρεώσεις, τις οποίες της επιβάλλει ο πολλαπλός και πολυδιάστατος ρόλος της. Είναι αυτή που ζει κάτω από έναν οικογενειακό καταναγκασμό, ίσως και εκούσιο, τον οποίο συνεχίζει να δέχεται από συνήθεια. Πίσω βέβαια από τη γυναίκα - ηρωίδα ανακαλύπτουμε τον άνθρωπο που ζει σε έναν κόσμο ξοφλημένο, σε μια κοινωνία που βρίσκεται σε τέλμα και σε παρακμή. Η ηρωίδα συμβολίζει δηλαδή τον άνθρωπο που ζει στην κοινωνική καταπίεση, ανίκανος να αντιδράσει, που ανέχεται την αυθαιρεσία των επιτηδείων, το ψέμα και την υποκρισία, που του έχουν αφαιρέσει κάθε δικαίωμα, που τον έχουν καταντήσει να ζει χωρίς βούληση, χωρίς δύναμη, χωρίς δύναμη, χωρίς όνειρα και χωρίς ελπίδα.

Αν η γυναίκα, γίνεται στο ποίημα βέβαια ο εκφραστής ενός κόσμου χρεοκοπημένου, ο νέος είναι ο φορέας της ανανέωσης, το σύμβολο της ζωής, της ανασύνταξης των δυνάμεων που θα καταλύσουν όλες τις νοσηρές

ΧΙΩΤΗΣ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ

καταστάσεις, για να βάλει στη θέση τους υγιείς αξίες και ελπιδοφόρες προοπτικές. Αν λοιπόν η γυναίκα είναι το απαισιόδοξο παρελθόν, ο νέος εκφράζει το αισιόδοξο και δυναμικό μέλλον, παρουσιάζεται γεμάτος σθένος, για να εκφράσει τους νέους καιρούς, που έρχονται ορμητικά και δυναμικά, για να καταλύσουν καθετί παλιό και πάνω στα ερείπιά του να χτίσουν το μέλλον. Τα πράγματα μέσα στο ποίημα, και συγκεκριμένα στο απόσπασμα, λειτουργούν επίσης ως σύμβολα. Χρησιμοποιούνται αντικείμενα ασήμαντα, οικεία και καθημερινά, που αποδίδονται με λέξεις αντιποιητικές, αξιοποιούνται όμως ποιητικά, για να προβάλουν το κλίμα της φθοράς, της κατάρρευσης, της διάλυσης και του θανάτου, που κυριαρχεί στην ποιητική σύνθεση. Το σκονισμένο πιάνο, τα καρφιά που ξεκολλάνε, οι σουβάδες και τα κάδρα που πέφτουν, η ξεκοιλιασμένη πολυθρόνα, είναι τα αντικείμενα του αποσπάσματος μέσα από τα οποία περνάει το κλίμα της φθοράς, της κατάρρευσης, της διάλυσης και του θανάτου.

Γ. Στο σημείο αυτό ο αέρας προσωποποιείται και αποκτά δύναμη, το ίδιο και το ύψος, που γίνεται ον με ρωμαλέα νεύρα. Τώρα πια σημασία έχει που τόλμησε να παραμερίσει όλες τις αδυναμίες που τον κρατούσαν δεμένο με το παρελθόν και που τώρα προσβλέπει μόνο στο μέλλον. Μέσα σε αυτή τη δίνη της νίκης ενάντια στο παρελθόν, «δεν έχει σημασία που ασπρίσαν τα μαλλιά μου». Στο σημείο αυτό επανέρχεται το α’ πρόσωπο (μου) και την επίγνωση ότι τα σημάδια του χρόνου είναι ανεξίτηλα.

Οι στίχοι 30 – 31 φέρουν ξανά το κλίμα της απελπισίας και της κατάθλιψης, που βιώνει η ηλικιωμένη γυναίκα μέσα στο παλιό σπίτι («είναι που δεν ασπρίζει η καρδιά μου»). Με αυτήν την τραγική φράση, ότι η χαρά γι’ αυτήν έχει χαθεί οριστικά, το ποίημα αποκτά πάλι τον εξομολογητικό και απαισιόδοξο τόνο του, για να δικαιολογήσει την ανάγκη της να επαναλάβει για πέμπτη φορά τη φράση «Άφησέ με να ‘ρθω μαζί σου». (151 λέξεις).

Δ. Ο Γ. Θέμελης στο ποίημά του περιγράφει και αυτός τον αγώνα του ανθρώπου στη φθορά, στο χρόνο, στη μοίρα και τον προορισμό του σε μια κοινωνία με χαρακτηριστικά την αλλοτρίωση και τη διάψευση προσδοκιών, ακριβώς όπως περιγράφει και ο Ρίτσος την ηρωίδα του στη Σονάτα του Σεληνόφωτος. Και στα δύο ποιήματα στο υπόβαθρο υπάρχει ένα καταστραμμένο σπίτι, με εμφανή τα σημάδια της φθοράς και του θανάτου. Από τη μια στη Σονάτα υπάρχουν τα καρφιά που ξεκολλάνε, τα κάδρα και οι σουβάδες που πέφτουν, η ξεκοιλιασμένη πολυθρόνα και το σκονισμένο πιάνο, από την άλλη στο Άτιτλο του Θέμελη υπάρχει ένα πεθαμένο σπίτι, εξαρθρωμένες κούκλες, παράθυρο γυμνό, χωρίς κουρτίνες και καλύμματα, τζάμια που έχουν πέσει και τα γυαλιά που κείτονται πάνω στη σκόνη. Βασικό κοινό χαρακτηριστικό των ποιημάτων αποτελεί το στοιχείο της νύχτας, η οποία παρουσιάζεται στο ένα με τη μορφή του φεγγαριού και του σεληνόφωτος και στο άλλο με τη ρητή έκφραση ης έννοιας της νύχτας. Επιπλέον, και οι δυο πρωταγωνιστές των ποιημάτων αποφασίζουν να απομακρυνθούν από το σπίτι τους, για να αποφύγουν την άσχημη εικόνα του. Τέλος, και οι δύο ήρωες αγωνίζονται να επιβιώσουν μέσα σε ένα μοτίβο θανάτου και σε μια παντοδυναμία του χρόνου, κάνοντας ενδοσκόπηση μέσω των αναμνήσεών τους, μέσω των σκιών που τους κατατρέχουν, γεγονός που θεωρείται άμυνα απέναντι στην αλλοτρίωση και στην απειλή του θανάτου.

ΧΙΩΤΗΣ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ